

MAREK ŻAK*

AKCENTY RELIGIJNE
WYDARZEŃ PAŹDZIERNIKOWYCH 1956 ROKU
W LEGNICY

Wydarzenia z 1956 r. ze względu na swój ogólnopolski zasięg i specyfikę stanowią pierwszą poważną cezurę czasową w dziejach tzw. Polski Ludowej. To jednocześnie pierwszy poważny kryzys ustroju komunistycznego, a zarazem potężna mobilizacja polskiego społeczeństwa, która wyraźnie zaskoczyła ówczesne władze oraz potrzęsła filarami panującego ustroju¹.

Manifestacje październikowe wiążą się bezpośrednio z obradami VIII Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (19-21 października 1956 r.)² oraz powrotem na polską scenę polityczną Władysława Gomułki³. Przełomowe okazały się obrady Biura Politycznego z 12 października 1956 r., podczas których towarzysz „Wiesław” wystąpił jako gość specjalny. Niesiony falą społecznego poparcia, opartego na przeświadczeniu ludzi o jego rzekomej postawie patriotycznej, za którą parę lat wcześniej miała go spotkać infamia oraz więzienie,

* Marek Żak – doktorant Instytutu Historycznego Wydziału Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego; e-mail: marek89zak@gmail.com.

¹ Wydarzenia z października 1956 r. doczekały się okazałej literatury przedmiotu. Można tutaj wymienić m.in.: P. MACHCEWICZ. *Polski Rok 1956*. Warszawa 1993; W. WŁADYKA. *Październik 56*. Warszawa 1994; „Polska 1944/45-1989. Studia i materiały” 3:1997; *Polski październik 1956 w polityce światowej*. Red. J. Rowiński. Warszawa 2006.

² R. Łoś. *Wokół VIII Plenum KC PZPR (19-21 października 1956 r.)*. „Studia Polityczne” 6:1996 s. 123-139.

³ J. EISLER. *Siedmiu wspaniałych. Poczet pierwszych sekretarzy KC PZPR*. Warszawa 2014 s. 216.

zażądał daleko posuniętych zmian w kierownictwie państwa⁴. O mających nadejść przemianach świadczyło też pierwsze publiczne wystąpienie Gomułki, którego wiodącym tematem były stosunki polsko-radzieckie. Postulował on m.in. o zerwanie z modelem jednostronnej zależności wobec Moskwy, usunięcie z polskiej armii radzieckich „doradców” oraz ograniczenie wyzysku gospodarczego państwa (np. eksport węgla)⁵. Takie hasła wyraźnie podobały się Polakom. W czasie kolejnego zebrania Biura Politycznego, 15 października, rezygnacje ze swoich stanowisk złożyło kilku prominentnych działaczy partyjnych, a dotychczasowy I sekretarz w osobie Edwarda Ochaba wysunął propozycję objęcia najwyższego stanowiska w państwie przez Gomułkę, co miało zostać oficjalnie zatwierdzone w czasie VIII Plenum PZPR⁶.

Radzieckie władze, zaniepokojone sytuacją w kraju nad Wisłą, próbowały interweniować, jednak otarły się o wcześniej nieznaną opór ze strony polskich władz, które odmówiły odroczenia mających odbyć się na dniach obrad Plenum⁷. Doszło wówczas do jednego z najpoważniejszych kryzysów politycznych na linii Warszawa – Moskwa w czasach Polski Ludowej⁸. 19 października przybyła do Polski niezapowiedziana delegacja radziecka z Nikitą Chruszczowem na czele. W tym samym czasie odnotowano szereg niepokojących ruchów ze strony stacjonujących w Polsce wojsk radzieckich⁹. Obyło się jednakże bez poważniejszych konsekwencji. Trwające do 20 października rozmowy przyniosły konsensus – twarda postawa Gomułki oraz szereg wysuniętych przez niego argumentów przekonały przywódców ZSRR, że zmiany zachodzące w Polsce nie zachwieją „fundamentami przyjaźni i współpracy” obu państw¹⁰. W trakcie trwania VIII Plenum doszło zatem do oficjalnego przejścia władzy przez Gomułkę. Wieść ta za pośrednictwem prasy regionalnej, obowiązkowo prezentowana na czołówkach gazet, szybko obiegnęła cały kraj¹¹. Równocześnie strona radziecka wyraziła zgodę na odwołanie z szeregów

⁴ F. MUSIAŁ. *Sowiecka niby-Polska*. W: *Kronika Komunizmu w Polsce*. Kraków 2009 s. 230.

⁵ *Improwizacja i majstersztyk (lata 1953-1957). Rozmowa z Pawłem Machcewiczem*. W: A. BRZEZICKI. *Lekcje historii. PRL w rozmowach*. Warszawa 2009 s. 94.

⁶ F. MUSIAŁ. *Triumf i pierwszy kryzys „ludowej” Polski (1948-1956)*. W: *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918-1989*. Warszawa 2014 s. 280.

⁷ W. SIENKIEWICZ. *Polska od roku 1944. Najnowsza historia – polityka, społeczeństwo, gospodarka*. Warszawa 2012 s. 67.

⁸ Zob. K. PERSAK. *Kryzys stosunków polsko-radzieckich w 1956 r.* „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały” 3:1997 s. 19-44.

⁹ P. PIOTROWSKI. *Próba radzieckiej interwencji zbrojnej w październiku 1956 r.* W: *Rok 1956 na Węgrzech i w Polsce. Materiały z węgiersko-polskiego seminarium*. Red. Ł. Kamiński. Wrocław 1994 s. 50-61.

¹⁰ MUSIAŁ. *Sowiecka niby-Polska* s. 230-231.

¹¹ *Nowe Biuro Polityczne wybrane na VIII Plenum staje na czele Partii. Towarzysz Władysław Gomułka I sekretarzem Komitetu Centralnego*. „Trybuna Robotnicza” 12:1956 nr 252 s. 1.

Wojska Polskiego swoich oficerów z marszałkiem Konstantym Rokossowskim na czele¹².

Na fali ogólnopolskiego entuzjazmu, spowodowanego nadziejami wiązany-
mi z nowym kierownictwem partii, dochodziło równocześnie do silnego zrady-
kalizowania się nastrojów społecznych. Polacy niesieni – jak się później okazało
złudnym – powiewem gomulkiowskiej odwilży domagali się szeregu zmian w ota-
czającej ich przestrzeni publicznej. Zjawisko to nie ominęło także Dolnego Śląska.
Na terenie całego regionu doszło do szeregu niepokojących z perspektywy władz
Polski Ludowej manifestacji i incydentów¹³.

1. PAŹDZIERNIK 1956 ROKU W LEGNICY

Na tzw. legnicki październik¹⁴ składają się wydarzenia z 23 i 24 października 1956 r.
Wówczas to na ulicach miasta doszło do masowych protestów mieszkańców, wy-
mierzonych przeciwko komunistom i radzieckiej obecności w mieście. Według
danych podawanych przez Urząd Bezpieczeństwa na ulice wyszło około sześciu
tysięcy ludzi¹⁵. Co warto zaznaczyć, już wcześniej dochodziło do spontanicznych
zrywów lokalnej ludności. Do takich można zaliczyć bunt w milicyjnej Izbie Za-
trzymania dla Nieletnich. Jego prowodyrzy zabarykadowali się w jednym z pokoi
i przez znajdujące się tam okno wzywali przechodniów do powstania przeciw-
ko władzy¹⁶. Emocje sięgały zenitu także w większych zakładach pracy, gdzie

¹² B. SOKOŁOW. *Rokossowski*. Tłum. A. Palacz. Poznań 2014 s. 467.

¹³ Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu informował: „W całym wo-
jewództwie wrocławskim dało się obecnie zauważyć wykorzystanie entuzjazmu zrodzonego w społe-
czeństwie z nakreślonego przez Kierownictwo Partii programu [...] demokratyzacji do wrogich wy-
stąpień szczególnie skierowanych przeciwko zerwaniu przyjaźni polsko-radzieckiej”. Zob. *Biuletyn
specjalny Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu z 9 XI 1956 r.* Archiwum
Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu [dalej: AIPN Wr] sygn. 053/459 k. 155.

¹⁴ Zob. C. KOWALAK. *Październik '56 w Legnicy i jego konsekwencje*. „Szkice Legnickie” 24:2003
s. 233-266; W. ŁASZEWSKI, T. ROLLAUER. *Legnica – dzieje miasta*. Wrocław 2004 s. 168; Ł. KAMIŃSKI.
Drogi do wolności Zagłębia Miedziowego. Legnica 2006 s. 23-25; W. KONDUSZA. *Mała Moskwa. Rzecz
o radzieckiej Legnicy*. Wyd. 2 rozszerz. Legnica 2011 s. 60-66; R. ŻELEŻNY. *Antysowieckie wystąpienia
w Legnicy w 1956 r.* „Szkice Legnickie” 36:2015 s. 347-358; M. KUBASIK, M. ŻAK. *Złota legnicka jesień*.
„Szkice Legnickie” 37:2016 s. 339-441; M. KUBASIK, M. ŻAK. *Legnica w 1956 roku*. Legnica 2017;
zob. także M. ŻAK. *Stan wrzenia w „Małej Moskwie”*. „Tygodnik Regionalny Konkrety” 3:2016 nr
36 s. 10; TENŻE. *Pierwsze symptomy*. „Tygodnik Regionalny Konkrety” 3:2016 nr 37 s. 10; TENŻE.
Pałowania dzień pierwszy. „Tygodnik Regionalny Konkrety” 3:2016 nr 39 s. 10; TENŻE. *Ochotnicy do
patek!* „Tygodnik Regionalny Konkrety” 3:2016 nr 40 s. 10.

¹⁵ *Telefogram nr 2100 Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Legnicy z 25 X
1956 r.* Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [dalej: AIPN BU] sygn. 1583/235 k. 291.

¹⁶ *Notatka informacyjna Zastępcy Komendanta Miasta MO ds. Bezpieczeństwa dot. przejawów
wrogiej działalności na terenie powiatu Legnicy w IV kwartale 1956 r. oraz reakcji służby bezpieczeń-
stwa*. AIPN Wr sygn. 053/393 k. 52.

regularnie dochodziło do zebrań i narad. Informowano o coraz większych problemach z dyscypliną wśród kadry pracowniczej¹⁷. Legnicę trapiły również inne niepokojące zjawiska. Na pierwszym miejscu należy wymienić incydenty antysemityczne – ludzie utożsamiali złą władzę z Żydami (żydokomuna). W ostatnim kwartale 1956 r. nastroje antyżydowskie przybrały wyraźnie na sile, a Legnica była jednym z tych miast, gdzie takie haniebne głosy i czyny odnotowywano¹⁸. Dolnośląski Urząd Bezpieczeństwa informował o antysemitycznych „wypadkach” w miejscach publicznych w Legnicy¹⁹. Przechwycono też ulotki o treści antysemitycznej²⁰.

Same manifestacje w Legnicy należały do jednych z najbardziej okazałych w regionie i swoją skalą ustępowały tylko tym odnotowanym w stolicy Dolnego Śląska. W ciągu dwóch dni na terenie miasta miał miejsce cały szereg manifestacji oraz incydentów. W czasie kolejnych protestów doszło m.in. do próby zdemolowania pomnika wdzięczności²¹, zaatakowano siedzibę lokalnych jednostek Urzędu Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej²², obrzucono obiekty zajęte przez obywateli radzieckich²³ i dotkliwie pobito przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (odpowiednik dzisiejszej funkcji prezydenta)²⁴. Sytuacja została ustabilizowana przy pomocy posiłków z Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej we Wrocławiu²⁵. Do legnickiego aresztu trafiło łącznie kilkadziesiąt osób²⁶. Straty poniosły organa bezpieczeństwa – zniszczeniu uległy dwa milicyjne wozy²⁷. Podczas pacyfikacji manifestantów skorzystano z pomocy tzw. Milicji Robotniczej,

¹⁷ Protokół nr 18 z narady aktywu partyjnego Komitetu Zakładowego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej przy Kolejowym Węźle Głównym Legnica z 24 X 1956 r. Archiwum Państwowe we Wrocławiu [dalej: AP Wr]. Zespół: Komitet Powiatowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Legnicy z lat 1948-1975. Teczka 188 k. 69.

¹⁸ D. JAROSZ. *Robotnicy '56-'57: Czy rozczarowanie komunizmem*. W: *Kunizm. Ideologia, system, ludzie*. Red. T. Szarota. Warszawa 2001 s. 330-331.

¹⁹ Informacja o działalności antypaństwowej w IV kwartale 1956 r. na terenie województwa wrocławskiego. AIPN Wr sygn. 053/464 k. 4.

²⁰ E. WĘGRZYN. *Wyjeżdżamy! Wyjeżdżamy?! Alija gomułkowska 1956-1960*. Kraków – Budapest 2016 s. 82.

²¹ Informacja Referatu Sprawozdawczego Komitetu Wojewódzkiego PZPR we Wrocławiu do Referatu Sprawozdawczego przy Komitecie Centralnym PZPR w Warszawie. AP Wr. Zespół: Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej we Wrocławiu z lat 1949-1990. Teczka 853 k. 178.

²² Biuletyn specjalny Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu z 26 X 1956 r. AIPN BU sygn. 1583/238 k. 35.

²³ Notatka informacyjna Dyrektora Departamentu V Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie z 26 X 1956 r. AIPN BU sygn. 1583/236 k. 12.

²⁴ Meldunek specjalny Komendanta Milicji Obywatelskiej woj. Wrocławskiego [brak daty]. AIPN Wr sygn. 466/20 k. 191.

²⁵ Tamże k. 192.

²⁶ Telefonogram kierownika Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu z 25 X 1956 r. AIPN BU sygn. 1583/235 k. 293.

²⁷ Meldunek specjalny. AIPN Wr sygn. 466/20 k. 192.

składającej się z pracowników legnickich zakładów przemysłowych uzbrojonych w pocięty gruby gumowy kabel, który z racji braków sprzętowych zastępował pałki²⁸.

2. KOŚCIÓŁ KATOLICKI A PRL W 1956 ROKU

Zjednoczenie dwóch partii robotniczych i powstanie PZPR w grudniu 1948 r. zwiastowało poważne zmiany, mające zajść w i tak coraz trudniejszych relacjach komunistów z hierarchami Kościoła katolickiego w Polsce. Zapowiadany rozdział Kościoła od państwa²⁹ oznaczał tak naprawdę początek przesładowań³⁰. Do walki z klerem skierowano cały ówczesny aparat represji³¹. „Sprawami” Kościoła katolickiego zajmował się Wydział V Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego oraz jego odpowiedniki na poziomie wojewódzkim i powiatowym³². W kwietniu 1950 r. utworzono Urząd ds. Wyznań, który objął swoim działaniem całość stosunków państwa z Kościołem. Jego kierownikiem został Antoni Bida – dotychczasowy szef cenzury³³. Od 1953 r. internowany był prymas Stefan Wyszyński, a zastraszony Episkopat Polski próbował ratować resztki niezależności. Równocześnie społeczeństwo było poddawane wzmożonej i wszechobecnej akcji laicyzacji³⁴. Jednym z filarów takiej polityki miało być zastępowanie ceremoniałów i obrzędów religijnych rytuałami obrzędowości świeckiej³⁵. Wykorzystywano

²⁸ *Pierwsze pałowanie*. „Konkrety” 30:2001 nr 5 s. 17.

²⁹ 18 grudnia 1948 r. podczas kongresu zjednoczeniowego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Aleksander Zawadzki oznajmił: „PZPR stoi na stanowisku rozdziału Kościoła od państwa, na gruncie świeckości szkolnictwa i wszelkich instytucji państwowych”. Cyt. za: W. WAŻNIEWSKI. *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego w Polsce powojennej (1944-1958)*. W: *Stosunki między władzą państwową a Kościołem katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*. Red. W. Ważniewski. Siedlce 1997 s. 18.

³⁰ Zob. R. GRYZ. *Represje polityczne wobec Episkopatu katolickiego w Polsce w okresie stalinowskim*. „Czasy Nowożytnie” 6:1999 s. 287-310.

³¹ J. ŻARYN. *Naszym zadaniem – „uświadomić masy...”*. *Przyczynek do historii stosunków Państwo – Kościół*. „Polska 1944/45-1989” 4:1999 s. 361-370; zob. T. BALBUS. „Obiekty” działań operacyjnych Urzędu Bezpieczeństwa na terenie Administratury Apostolskiej Dolnego Śląska. W: *Represje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945-1989*. Red. S.A. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska. Wrocław 2004 s. 21-31.

³² H. DOMINICZAK. *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z kościołem katolickim 1944-1990*. Warszawa 2000 s. 22.

³³ A. DUDEK. *Zarys stosunków Państwo – Kościół w latach 1945-1956*. W: *Elity władzy w Polsce a struktura społeczna w latach 1944-1956*. Red. P. Wójcik. Warszawa 1992 s. 413.

³⁴ Ł. MAREK, M. BORTLIK-DŹWIERZYŃSKA. *Za Marksem bez Boga. Laicyzacja życia społecznego w Polsce w latach 1945-1989*. Katowice 2014 s. 35.

³⁵ J. ŻARYN. *Sacrum i Profanum. Uwagi o religijności Polaków w latach 1945-1955*. „Polska 1944/1945-1989” 5:2001 s. 275.

do tego także organizacje młodzieżowe (np. „Służba Polsce”)³⁶. Wzmożoną działalność prowadziło laicyzujące szkolnictwo Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci oraz wzorowany na radzieckim Komsomole Związek Młodzieży Polskiej³⁷.

Wszystko to sprawiło, że koniec lat 40. i pierwsza połowa lat 50. to czarna karta w stosunkach Polski Ludowej i Kościoła katolickiego. Antoni Dudek, chcąc obrazowo opisać sytuację polskiego Kościoła u progu 1956 r., napisał, że można ją porównać do

[...] położenia twierdzy, która przeszła długotrwały okres oblężenia. Jej mury obronne zostały w wielu miejscach naruszone, a wiele bastionów zdobytych, niemniej opór obrońców nie wygasł³⁸.

3. KOŚCIÓŁ KATOLICKI W LEGNICY W 1956 ROKU

Sytuacja legnickiego kościoła niczym nie odbiegała od tej w innych miastach Polski Ludowej: inwigilacja kleru, laicyzacja życia publicznego, zwłaszcza w szkołach, bezustanna walka z wszelkimi objawami życia religijnego. Duchowieństwo znajdowało się pod obserwacją Urzędu Bezpieczeństwa, który już pod koniec lat 40. stworzył do tego celu specjalną sieć agenturalno-informacyjną³⁹. Służby śledziły każdy krok duchownych, szukając jakichkolwiek dowodów na ich nielegalną działalność⁴⁰. Jednocześnie zablokowana została możliwość dalszego rozwijania sieci parafialnej – ostatnia nowa parafia została uruchomiona w 1948 r. Do powstania kolejnych nie dopuszczały lokalne władze⁴¹.

Religia była nieodłącznym elementem manifestacji październikowych w Legnicy. Obok haseł wzywających do opuszczenia kraju przez wojska radzieckie oraz dotyczących większych swobód politycznych, poprawy sytuacji gospodarczej i poziomu życia, żądano też prawa do swobodnego wyznawania wiary katolickiej. Temat ten był powszechnie dyskutowany na tzw. masówkach, czyli zebraniach załóg

³⁶ Zob. K. LESIAKOWSKI. *Laicyzacja młodzieży w hufcach i brygadach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (1948-1953)*. „Dzieje Najnowsze” 38:2006 nr 2 s. 55-80.

³⁷ R. TURKOWSKI. *Władza komunistyczna wobec przejawów religijności w Polsce u schyłku lat 40-tych XX wieku*. W: *Propaganda antykościelna w Polsce w latach 1945-1978*. Red. S. Dąbrowski, B. Rogowska. Wrocław 2001 s.79.

³⁸ A. DUDEK. *Kościół katolicki w Polsce w 1956 roku*. „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały” 3:1997 s. 104.

³⁹ *Pismo kierownika Szefa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Legnicy do Naczelnika Wydziału V Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu z 10 XII 1948 r.* AIPN Wr sygn. 032/211 t. 1 k. 109.

⁴⁰ *Zestawienia faktów i przejawów wrożej działalności dokonanych przez osoby duchowne kościoła rzymskokatolickiego na terenie diecezji wrocławskiej w okresie 1945-1963*. AIPN BU sygn. 0397/468 t. 25 k. 16.

⁴¹ S. KUSIK. *Dzieje Kościoła Katolickiego w dekanacie legnickim w latach 1945-1986*. Legnica 1998 s. 88-90.

robotniczych w zakładach przemysłowych. Ludzie coraz bardziej dopominali się o religię, żądając wręcz szeroko zakrojonych zmian w tym zakresie. Powrócił temat lekcji religii w szkołach, spora część rodziców domagała się powrotu tego przedmiotu do szkolnych klas. Sprawy wiary były poruszane nawet w takich miejscach, jak legnicka Szkoła Oficerska Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Tam również na ten temat dyskutowano i zadawano pytania⁴². Za wiarą protestowano także na ulicach Legnicy. Na wiecach, manifestacjach i pochodach krzyczano: „Chcemy wiary”⁴³. Ludzie dodawali sobie otuchy, śpiewając pieśni patriotyczne. I tutaj nie brakowało akcentów religijnych – wśród śpiewanych utworów znajdowały się też pieśni o charakterze religijnym (np. *Boże coś Polskę*). Jak wspomina Jan K. Dąbrowski, odmawiano też zbiorowo modlitwy⁴⁴. Wszystko to podtrzymywało protestujących na duchu, a poczucie wspólnoty pozwalało wytrwać w proteście pomimo wielu wątpliwości i obaw.

Istnieją udokumentowane przykłady na to, że manifestujący wówczas mieszkańcy Legnicy szukali wsparcia wśród tutejszych duchownych. Ich ostoją stawały się legnickie kościoły. Wieczorem 23 października pochód z manifestującymi trafił do kościoła pw. św. Jana. W milicyjnym meldunku odnotowano:

Spod Domu Oficera przeszli ulicą I Maja do ulicy Złotoryjskiej, a następnie ulicą Złotoryjską udali się w kierunku kościoła Św. Jana mieszczącego się przy ul. Chojnowskiej i tam obok kościoła zaczęli śpiewać nabożne pieśni⁴⁵.

Potwierdza to także inny dokument, w którym czytamy:

W czasie przechodzenia obok kościoła wszyscy manifestanci weszli do wewnątrz, gdzie śpiewano pieśni kościelne i wznoszono antyrządzieckie okrzyki⁴⁶.

Do podobnej sytuacji doszło dnia następnego, kiedy pochód manifestantów wyruszył w stronę siedziby Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego przy obecnej Alei Rzeczypospolitej. Wracając spod wojskowych koszar, czoło marszu skierowało się do kościoła pw. Świętej Trójcy. Jak wspominał jeden ze świadków tamtych wydarzeń, ludzie przyszli przed świątynię, gdyż mieli nadzieję na odprawienie

⁴² Załącznik do pisma zastępcy Komendanta Szkoły Oficerskiej Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Legnicy do Szefa Zarządu Politycznego Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Warszawie z 25 X 1956 r. AIPN BU sygn. 692/1108 k. 74.

⁴³ Protokół z Plenum Komitetu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej dla miasta i powiatu Legnicy odbytego 27 X 1956 r. AP Wr. Zespół: Komitet Powiatowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Legnicy z lat 1948-1974. Teczka 13 k. 211.

⁴⁴ J.K. DĄBROWSKI. *Pół wieku po legnickim bruku*. Legnica 2006 s. 50.

⁴⁵ Meldunek zastępcy Komendanta Milicji Obywatelskiej Miasta Legnicy do Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej we Wrocławiu z 24 X 1956 r. AIPN Wr sygn. 466/20 k. 210.

⁴⁶ Notatka informacyjna Zastępcy Komendanta MO ds. Bezpieczeństwa w Legnicy do Zastępcy Komendanta Wojewódzkiego MO ds. Bezpieczeństwa we Wrocławiu dot. przejawów wrogiej działalności na terenie powiatu Legnica w IV-tym kwartale 1956 r. oraz reakcji służby bezpieczeństwa. AIPN Wr sygn. 053/393 k. 5.

Mszy św. Do tego jednak nie doszło, ale protestujący otrzymali od jednego z tamtejszych duchownych błogosławieństwo na dalszą część swojej drogi⁴⁷.

Odnotowane zostały również przypadki udziału samych duchownych w wydarzeniach październikowych w Legnicy. W manifestacji na Placu Słowiańskim 24 października wziął udział ksiądz z parafii pw. św. Piotra i Pawła⁴⁸. Można przypuszczać, iż chodzi tutaj o ks. Tadeusza Łączyńskiego, znanego ze swojego „chłodnego” stosunku do ówczesnego ustroju w Polsce⁴⁹. Wśród manifestujących można było dostrzec zakonników z Krakowa⁵⁰, co mogło wskazywać na obecność franciszkanów z kościoła pw. św. Jana (legniccy franciszkanie przybyli do miasta ze stolicy Małopolski). Jednocześnie legnicki kler był uznawany za głównego prowodyrę dwudniowych zajęć na ulicach miasta. Takie głosy pojawiały się np. podczas zwoływanych wówczas zebrań partyjnych. Najwidoczniej przyjęcie takiej wersji wydarzeń było dla lokalnych dygnitarzy partyjnych łatwiejsze niż przyznanie się do błędnej polityki społecznej, gospodarczej itd., a Kościół stał się tutaj dogodnym „kozłem ofiarnym”. Wedle informacji przekazywanych przez niektórych z członków legnickiej PZPR Kościół miał być także odpowiedzialny za dalsze podsycanie emocji. Obawiano się kolejnej manifestacji, która miała odbyć się w niedzielę 28 października. Jak głoszono, miało do tego dojść z inspiracji kleru – taką opinię wyrazili m.in. niektórzy aktywiści na Plenum Komitetu PZPR miasta i powiatu Legnicy 27 października. Sekretarz tego komitetu stwierdził m.in.:

28 X jest możliwość ponownych wystąpień antyradzieckich, dlatego należy podjąć niezbędne środki, aby temu przeciwdziałać⁵¹.

Równocześnie, zastępca przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej wyraził następujący pogląd:

[...] u nas kler robi złą robotę i w dniu jutrzejszym może być zorganizowany pochód, do czego powinniśmy być przygotowani, aby temu zapobiec⁵².

Z kolei inny członek tego zgromadzenia poinformował:

[...] w Miłkowicach jest jeden [ksiądz – przyp. aut.], który namawia młodzież, by w niedzielę przyjechać do Legnicy na manifestację⁵³.

⁴⁷ Październik '56 w Legnicy. „Wersja. Miesięcznik Legnicki” 4:2001 nr 4 s. 9.

⁴⁸ Protokół z Plenum Komitetu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej dla miasta i powiatu Legnicy odbytego 27 X 1956 r k. 211.

⁴⁹ Zob. B. FREIDENBERG. *Dobrze, że parafianie nie widzieli!?* „Panorama Legnicka” 3:1996 nr 4 s. 11.

⁵⁰ Protokół z Plenum Komitetu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej dla miasta i powiatu Legnicy odbytego 27 X 1956 r. k. 211.

⁵¹ Tamże k. 207

⁵² Tamże k. 210.

⁵³ Tamże k. 212.

Obawiano się, że mogłoby dojść np. do „pochodu z obrazami świętymi”⁵⁴. Do żadnego pochodu czy manifestacji jednak nie doszło.

ZAKOŃCZENIE

Wystąpienia legnickiej ludności w październiku 1956 r. miały wyraźny aspekt religijny, który obok kwestii uzyskania godnych warunków życia oraz większej wolności politycznej, zajmował ważne miejsce w ówczesnych postulatach Polaków. Chcąc odzyskać godne życie, chcieli oni również uzyskać prawo do swobodnego wyznawania swojej wiary i stanowczo sprzeciwiali się dalszej laicyzacji sektora publicznego. Nie ma też wątpliwości, że kwestia religii kojarzyła się protestującym bezpośrednio z polskością, a duchownych darzyli zaufaniem. Potwierdza to fakt, iż co najmniej kilkakrotnie szukali oni oparcia w lokalnych strukturach kościelnych. Również legnicy duchowni nie pozostawali bierni wobec ówczesnych wydarzeń w mieście i aktywnie wspierali swoich wiernych.

RELIGIOUS ACCENTS OF OCTOBER EVENTS OF 1956 IN LEGNICA

S u m m a r y

October 1956 is one of the important dates in post-war history of Legnica. Demonstrations of urban population which took place on 23 and 24 October were an expression of clear social disapproval for of the time political, economic and social system. These events had distinct religious aspect too. Protesting people, wanting to recover worth life wanted also to get right to freedom of religion. There are also no doubts that issue of religion for those people was associated directly with Polish identity.

Tłum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: legnickie wydarzenia październikowe 1956 r., historia Legnicy, Kościół katolicki w Legnicy, komunistyczny reżim PRL.

Key words: October events of 1956 in Legnica, history of Legnica, Catholic Church in Legnica, communist regime of PRL.

⁵⁴ *Tamże* k. 211.

